

Gerestaureerde Vondelkerk geopend met symposium

ANNEMARIE TEN CATE

Op 26 september werd de Vondelkerk geopend door mevrouw Luimstra-Albeda, wet- houder te Amsterdam. Na bijna 10 jaar strijd om behoud en herstel moet deze dag voor het bestuur van de stichting Vondelkerk en de vele anderen die zich jaren hebben ingezet een bijzondere dag zijn geweest.*

Architect J. van der Stigt heeft in samenwerking met aannemersbedrijf J. Kneppers zorg gedragen voor de restauratie. De vaste huurders zijn Openbaar Kunstbezit, Theater Kaktus en antiquariaat Blokhuis. De grote ruimte in het schip zal gebruikt worden voor exposities, concerten, lezingen enz.

Het eerste symposium vond nog dezelfde middag plaats en had als thema 'nieuwe bestemming voor oude gebouwen' een thema, dat was gekozen n.a.v. de verschijning van het nieuwste boekje in de Heemschutserie 'Hergebruik van oude gebouwen' van Hans Stevens. Een passender omgeving voor dit symposium was niet denkbaar. Het was een initiatief van het Gemeentelijk Bureau Monumentenzorg Amsterdam; de organisatie was in handen van mevrouw P.A. Hengeveld-Brand, die tevens als inleider optrad.

De sprekers waren achtereenvolgens Hans Stevens, redacteur van het tijdschrift 'Bouw', Charles Wilson, city architect of the Lancaster City Council en Lydia Lansink, voorzitter van de Stichting Vondelkerk. De lezing van de laatste ging over de Vondelkerk, de geschiedenis, enkele anecdotes rondom Cuypers (zo had de Vondelkerk zijn voorkeur boven zijn andere werken), de lange strijd tot behoud, de aankoop in november 1984, de restauratie en tenslotte het grootste probleem de financiën. Het was jammer dat zij uit tijdgebrek genoodzaakt werd haar lezing drastisch te bekorten.

De lezing van Wilson duurde daarentegen te lang. De vele dia's waren slecht te zien (het was een stralende dag en de zonnestralen verlichtten rijkelijk de prachtige ruimte). Wat elke keer in Wilson's speech terug kwam was het toerisme en het belang daarvan voor de economie. De historische bebouwing heeft in Engeland een enorme aantrekkingskracht. Verder noemde hij enkele belasting-technische voordelen, dat verbouw sneller is dan afbraak en nieuwbouw bovendien vaak goedkoper. Voorbeelden die hij o.a. noemde waren het Liverpool dock (museum, winkels, woningen) en Covent Gar-

den Market te London, nu een centrum met allerlei exclusieve winkels. In Engeland zijn er allerlei 'Funds' en 'Trust's' (National Trust o.a.) die historische of oude gebouwen aankopen, opknappen en verhuren of verkopen. Interessant was het voorbeeld van een weer in bedrijf gestelde 19e eeuwse stoffenfabriek, die nu als museum enorm veel bezoekers trekt. In Engeland zijn hier enkele voorbeelden van. Wilson bleek voorstander van de decorarchitectuur; behoud van het exterieur staat voorop, opdat de historische omgeving zoveel mogelijk intact blijft.

De lezing van Stevens hing nauw samen met hetgeen hij in zijn publicatie uiteen heeft gezet. De oorspronkelijke functie behouden is helaas bijna nooit mogelijk en uiteraard moet men naar de beste oplossing zoeken. Duidelijk bleek dat hij een niet al te kritische houding voorstaat bij de keuze van een nieuwe functie ook al zijn er tegenstrijdige belangen. Behoud in welke vorm dan ook, zelfs wanneer dit niet strookt met de waarheid of het natuurlijke evenwicht van het betreffende gebouw. De discussie na afloop spitste zich toe op hergebruik van kerkgebouwen. Zo'n gebouw heeft wat in zich, het is een logisch samenspel van delen, het draagt iets uit wat men niet zo maar radicaal kan doorbreken.

Ertegenover staat de mening dat een gebouw louter een constructie is, welke al dan niet met een andere functie hergebruikt kan worden, ook al zou dit betekenen dat er slechts een schil rest. De meningen bleken verdeeld en het was duidelijk dat het vinden van een nieuwe functie en de daarmee samenhangende verbouw en aanpassing, met name van kerken, een gevoelige kwestie is en dat het laatste woord hierover nog lang niet gezegd is. Stevens wees er ook nog op dat het in het belang van menig gebouw zou zijn indien aan gemeenten tijdig melding zou worden gemaakt van komende leegstand, opdat plannen voor eventueel hergebruik vroegtijdig ontwikkeld kunnen worden. Leegstand zou op die manier zoveel mogelijk voorkomen kunnen worden. In deze context werden ook de krakers genoemd, die hierin zowel een negatieve (vernielingen enz.) als een positieve functie vervullen. Zij voeren hetzij zelf actie voor behoud of vestigen de broodnodige aandacht op een bepaald gebouw, waarop dan verdere actie vanuit de samenleving volgt. Zo is het min of meer met de Vondelkerk gegaan. Een gegeven is dat hergebruik op steeds grotere schaal wordt toegepast en vele gebouwen voorlopig behouden zijn ook al zijn misschien niet alle oplossingen even gelukkig geweest.

* (noot: zie voor een verslag van de strijd voor behoud van deze kerk L. Lansink in Heemschut, 1985, afl. 9, p. 164)

De Vondelkerk nog in de restauratiefase. De restauratie van de Vondelkerk droeg een sober en doelmatig karakter. Belangrijke onderdelen waren herstel van de fundering, het uitgraven van de kruipruimte onder het gebouw tot een bruikbare kelder, het verrichten van zeer veel achterstallig onderhoud, nieuwe (echte!) leien op de daken en reparatie van de gebrandschilderde ramen. Absolute voorwaarde voor de overheidssteun was een sluitende exploitatiebegroting met alle huurcontracten. Dat bleek alleen mogelijk met meer vierkante meters rendabel vloeroppervlak, dus extra vloeren en binnenpuien in het schip en het koor van de kerk en – om het onontbeerlijke daglicht te verkrijgen – extra vensters in de borstwering van het gebouw. Dit alles is met de grootst mogelijke zorgvuldigheid en terughoudendheid en met groot respect voor het monument gerealiseerd. Gelukkig zijn zowel de massa van het gebouw in de Vondelstraat als het meest karakteristieke onderdeel van het interieur, de achthoekige centrale ruimte, intact gebleven. Dat een klein groepje vrijwilligers een dergelijke project in zo korte tijd en zonder één cent eigen geld van de grond heeft kunnen krijgen, is te danken aan een optimale inzet van alle direct betrokkenen en de hulp van een trouwe schare sympathisanten. Rijk, provincie en gemeente hebben voortbeeldig meegewerkt en zonder de inventiviteit en vakkundigheid van architect André van Stigt en aannemer Kneppers waren we niet ver gekomen. Restauratie en inbouw betekenden werk voor meer dan dertig gespecialiseerde vaklieden. De totale kosten van het project bedroegen ongeveer drie miljoen, opgebouwd uit een aankoopsubsidie van de provincie Noord-Holland, ca. 1,7 miljoen restauratiesubsidie, isolatiesubsidie, een lening met gemeentegarantie en ongeveer anderhalve ton uit particuliere bron (fondsen, waaronder het Prins Bernhard Fonds, voorts enkele bedrijven en heel veel vrienden van de Vondelkerk). De fondswerving wordt voortgezet, want er is nog ongeveer twee ton nodig!